

konju največa škoda dela. Zato bi se imeli gospodarji s poglavitnimi vodili pravega podkovstva popolnoma seznaniti in ne smeli bi svojim „prebrisanim“ kočjažem, „modrim“ hlapčonom in surovim kovačem prepuščati vsega.

Petrolejna v Franklinu.

Ker se današnji dan petrolej tako zelo razširja, da se že zelo nahaja na kmetih, dobro, da spregovorimo še neko besedico o njem.

Najplodnejši izvirek petroleja je v Franklinu v Ameriki, kateri je nedavno vzbudil splošni obhod tega kraja. Petrolej ali kamno olje ni nova stvar, nahaja se skor po vsem svetu; vendar še le dandanašnji so ga jeli tako obširno rabiti za svečavo. Leta 1857 so v prvič začeli naprave čiščenega tega zemeljskega olja delati v Eniljskem; početniki so brž spoznali, da se tak studenec lahko v tekočem stanu obdrži. Dve leti pozneje našli so izvirek 70 čevljev globok v grofii Venango v Pensilvanii. Olje je tukaj tako močno izviralo, da so ga v nekterih tednih vsak dan po 1000 galonov iz studenca dobili. Vse vire so hitro izpraznili; dobili so neizmerno veliko tega prečudnega olja. V nekterih krajih je zemlja do vrha polna tega olja. Najbolj navadno se dobiva to olje v skalnatih razpoklinah globoko v zemlji; v nekterih krajih prikaže se 40, v nekterih celo 120 do 160 čevljev globoko. V Titusvillu v Pensilvanii so viri globoki 590 čevljev. Navadno tlači najdeno olje plinova peza v razpoklinah, da ne more kviško, vendar se včasih razlije po površini; kolikor ga pa še ostane v virih, ga pa iztombajo. Včasih začne izvirati s tako silo kar samo od sebe, da mu delavci pri vsem svojem prizadevanju ne morejo strug napraviti.

Stroj (mašina), s katerim dobivajo olje iz virov, so dolge sisalke, ktere se do virovega dna spusté, da privlečejo olje navzgor po cevih. Ko so ga izsrkali vsega, nalijejo sode ž njim in hajd ž njim v razne kraje na prodaj. Sodi še surovega olja pošiljajo se iz Franklina in Titusvilla, postaje atlantiške in velikozapadne železnice, odkodar so novo stransko železnico nedavno naredili samo zavoljo tega obrtništva. Trštvo s petrolejem donša veliko dobička, najmanj 25 odstotkov ali procentov.

Da se čedalje pridnejše po olji sledi, kuje društvo vedno priprave in vliva cevi, po katerih se olje s pumpami navrh vleče. V minulem letu odpeljale ste železnici atlantiška in velikozapadna blizo pol milijona sodov petroleja v dalnje kraje, kterege je pa komaj tretji del iz franklinške petrolejne.

Petrolej pošilja se iz Amerike surov, to je, tak, kakoršen se dobiva iz zemlje. Čisti in zboljšuje se na Angležkem in Francozkem. Rabi se tako očiščeno olje sicer pri nas brez nevarnosti v svetilnicah (lampah) nalašč zato narejenih, vendar mora se previdno ž njim ravnati. Tudi na parobrodih se je začelo to olje rabiti za kurjavo; polovico manj ga je treba kot oglja.

Vidi se tedaj očitno, s kolikšnim dobičkom se rabi to olje za svečavo in kurjavo. Suothaljske fabrike izčisti ga leto in dan nad tisoč sodov.

Pridejo gotovo še časi, da to olje, ker je cenejše in lepše sveti, kakor vsako drugo, bo poznal vsak otrok, kakor pozná zdaj lanéno ali laško olje.

Posl. J. T. Zak-ški.

Slovensko slovstvo.

* *Pesmi*. Zložil Simon Jenko. V Ljubljani 1864. „Novice“ so radostne oglasile S. Jenkove pesmi, brž ko so zagledale beli dan. Danes hočemo malo več o njih spregovoriti.

Čem bolj smo jih prebirali te pesmi, tem bolj so nam dopadale. To je gotovo najboljši dokaz, da so delo pravega pesnika, kteremu je Bog lepi dar podelil, pesmi peti iz srca k srcu. Pesmi njegove so raznega zapopadka: ljubovnega, domorodnega, premišljevalnega, pripovednega; nekaj jih je tudi šaljevih. Ravno tako raznovrstni so tudi stih ali vèrzi; največ jih je vendar tro- in četveronožnih jambovskih in trohejskih. Kitice so po večem iz dveh ali štirih stihov narejene. Beseda je skozi in skozi izbrana in jedernata; pesmi same so z večino kratke a lepo zavkrožene. Sploh moramo priznati, da je oblika dovršena, ter po napredku našega jezika uravnana. Pa tudi ta hvala pesniku po pravici gré, da je pogodil národni način pesniški, ne samo po unanji obliki, ampak tudi po duhu.

Pa ravno, ker presojamo pesnika, za kterege mislimo, da so ga Rojenice navdahnile s pravo pevsko zmožnostjo in ga tedaj stavimo ne le med poklicane, ampak med izvoljene pevce, zdi se nam potrebno, povedati mu odkritosrčno, v čem bi bilo po našej misli popravka treba. To izreči štejem si toliko bolj za dolžnost, ker ima vsak bolji pisatelj svoje naslednike, ter mènji samostalni izmed teh radi vse vprek posnemajo slabo kakor dobro. Mi pa želimo, da bi se pri nas umetnosti prava pot nikdar ne grešila, — pot, po ktere se narod k luči vodi, blaži, za resnico, pravico, krepost navdušuje.

Kar se tiče pesmi ljubovnega zapopadka, to so neke vmes, kterih besedna obleka je po nesreči taka, da nas opominja tiste ljubezni, ki nima nikakoršne pesniške lepote.

Naj tukaj nekoliko o ljubovnem pesništvu sploh spregovorimo.

Ljubezen je neskončno obilen vir človeških občutkov, veselih in žalostnih. Pa je tudi dôba, ko se prvič zbudi ljubezen v človeškem srcu, najlepša našega življenja. Naj reče kdo, da ni tako! To so lepi, jasni dnevi, polni cvetja, polni upanja in navdušenja, dnevi človeške pomladi, o kterej poje pesnik: „O da bi vedno v cvetji bila, ljubezni mlade dôba mila!“ — Zatoraj se ni čuditi, da si je lirična poezija vseh časov in narodov tako rada jemala ljubezen za predmet svojim spevom. Tako je bilo, tako bode menda, dokler bo človeškega rodú na svetu. — Ali kar hoče vreden predmet pesmi, predmet pravega pesništva biti, mora biti vzorno, idealno. Le prava, čista in zvesta ljubezen je vzorna. V kar se pa vmeša človeška slabost, pohotnost, sebičnost, hinavščina, — od tega se pevska Vila stran obrne.

Rekli smo, da so med pesmimi našega pesnika nektare, ki nas po svojem izrazu opominjajo nepesniške ljubezni, na pr.: „Slabo sveča je brlela“, str. 19. „Za slovo“ str. 31. „Vabilo“ str. 35. „To se vpraša“ str. 36. Po načelu: „Castis omnia casta“ — nečemo dolžiti, da je mati tem pesmam bila razuzdana misel, zakaj vse take bi mi obsodili brez milosti, ko umetnosti skrumbo in sramoto; le to hočemo reči, da izraz in njih obleka nista srečna.

Med pesmimi premišljevalnega zapopadka nahajamo nektare, ki dišejo tisto malodušnost, tisto obupnost, kakor je bila zadnja leta nekim bolehnim in nevernim nemškim pesnikom v navadi, kateri brez zaupanja do neskončne modrosti božje po svetu ne vidijo družega, neg bolečine, trohljivost, smrt; ter jih v svojih pesmih ni družega, neg tožba, satira ali pa kvanta. Kakor se čudimo junaškemu duhu, ki se srčno borí sè sovražno osodo, ki brez straha gré v boj, v smrt za svojo dolžnost, za pravico, za dom; tako malo nam dopada plašljiva, po tleh ležeča poezija brez moštva in višega vzleta. Na vprašanje: čemu smo na svetu, in

kaj bo z nami unkraj groba, odgovarja vera, pamet ne more; ali to vemo po svojem razumu, da nismo sami iz sebe, da nas je ustvaril On, čegar moč in veličino nam oznanjujejo z nebes milijoni in milijoni svetov; to vemo, da tudi v boji z britko osodo, v trpljenji in smrti izpolnujemo Večnega očeta voljo in naredbo. In ta svest menda je dovolj, da pravi možak nikoli ne izgubi srca, čeravno ga bije nesreča. „Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae!“ Pesmi, ki se nam v tem oddelku naše graje vredne zdé, so na priliko: „Ptici“ str. 13, „Ko je solnce vstalo“ str. 47, „Zelen mah obrasta“ str. 49; posebno pa: „Slovenska zgodovina“ str. 65. Tej zadnji pesmi moramo se pa še zato vpreti, ker ni res, da bi naša zgodovina ne imela druge povesti, razun kako rod za rodom gine. Če so drugi narodi napolnili svet sè slavo svojih djanj, niti naš ni vedno križem rok držal; a žali Bog, da je še mnogo njegovih del pod tujim imenom skritih. Vrh tega, če je naš slovenski narod sam ob sebi majhen in slab, ali nismo živ odraslek mogočnega slavenskega debla, ter po svojem rodu deležni tudi slave, katero so si pridobili drugi naši slavenski bratje? Si li Nemci tudi v zgodovini svoji razdeljujejo v 33 rodov in še več? Nikarti! Nemci so. V tej pesmi so tedaj pesnikove misli gotovo prepohlevne.

To je naša sodba o tej prvej večej poskušnji pesnikovi. Pošteno smo dali veliko hvalo lepim pesmam, pa tudi po svojem prepričanju rekli, kar nam ne dopada. Trdno se nadjamo, da vrli pisatelj ne odneha truditi se za domovine čast in napredek. Zmožnosti ima dovolj tudi za večje delo. Tedaj naprej! P.

Dopisi.

Na Dunaji 21. grudna. P. — Četrto leto doteka, odkar je tista slovenska mnogokrat omenjena prošnja na sedanjega državnega ministra zagledala beli dan ter je romaje po vseh stranéh lepe Slovenije obudila med Slovenci neko nenavadno nadobudno gibanje. Do dvajset tisoč Slovencev je v tem spomina vrednem programu bilo izreklo željo in voljo, ostati po državljanstvu vsegdar zvesti Avstrijanje, po narodnosti pa resnični Slovenci pa zarad le-tega zahtevalo, naj jim bode slovenščina v ljudskih šolah edinica, v srednjih šolah pa popolnoma vrstnica z nemškim ali oziroma italijanskim jezikom, in naj država, kjerkoli pride v dotiko sè Slovincem, v vsem ravná po slovensko, po domače.

Smo li mar dosegli vse, kar smo onda želeli, da je tisto veselo gibanje, kakor je podoba, nekako pojenjalo in tisto glasno trjenje našega programa nekako potihnilo? Ni sicer misel moja, da bi trebalo v eno mer razkladati in dokazovati, kar so naši časniki, kakor tudi naši rodoljubni poslanci tolikrat razložili in dokazali, kako brez popolne obveljave národnega jezika v vsem ljudskem življenji ne more med Slovenci biti pravega napredka ni v duševnem ni v materijalnem oziru; ampak jez bi tukaj le rad priporočil, da bi se iz vseh slovenskih krajev češče in pridneje nego doslej po „Novicah“ naznanjal vsak bodi vesel bodi žalosten prigodek in prikazek, ki se tiče tega za našo prihodnost toliko važnega vprašanja. Vsak prizadevek za napredovanje slovenstva v šoli, vsak poskus, slovenščini v pisarnicah zadobiti pravico, naj se izteče popoljno ali ne, trebalo bi zarad znanja, porazumenja, posnemanja in vzajemnega podbujanja razglasiti, za kar utegnejo „Novice“ odmeniti poseben predalček.

Še eno. Tako peticija una, kakor noviški sestavki in govori domačih mož so vendar le besede brez živega pritiska in pogona; — ali čas je sedaj, da od besed

prestopimo, kolikor je na nas, k djanju, k delu.

Če bi mi, posnemaje v tem vrle Čehe, sami kazali se povsod čiste, prave Slovence, bodi posamič ali v občinskih, mestnih in deželnih zborih in odborih itd., z eno besedo o vsaki očitnejši priliki, če bi se najpred sami vsegdar posluževali slovenščine, če bi slovenska pisma v pisarnice podajaje na-nje povsod slovenskih odgovorov zahtevali ali na nižem mestu morda odbiti obračali se s pritožbo brez strahú na više in najviše mesto ter bi tako najvišim veljavnim krogom vnudili to prepričanje, da v resnici narod tako hoče, ne pa le peščica slovničarjev in novinarjev, — v tem, ko so menda slovenske vloge pri nas še vedno bele vrane in se pri sodiščih na Slovenskem, kakor pravijo, pred dobí cesarski uradnik, državni pravdnik, ki mu slovenščina gladko teče in ki zatožbo proti Slovincu slovenski izpeljuje, nego od naroda neposrednje živeči branitelj, ki bi zatoženega Slovincu slovenski zagovarjal, — pravim, če bi se tako samodjavno poprijeli slovenščine na vse strani, prepričan sem, da vpiranje nekterih novote boječih se sebičnjakov ne bi vzmoglo se in da vlada, ki po zakonih in naredbah svojih z narodom slovenskim že sedaj slovenski govori, ne bi dopustila organom svojim kratiti pravice slovenskega jezika, kteremu je celó svetli naš ustavodajatelj, milostljivi Cesar izkazal čast podpisavši se na deželno ustavo slovenski. Pravica po umu razodeta, dana postava in Cesarjeva s prestola izgovorjena beseda, one so za nas, ki iščemo biti poenačeni z drugimi narodi; ali sami vendar moramo začeti in resnobo svoje volje bolj z djanjem pokazati.

Toliko gledé na javno življenje.

Poglavitno pa je, da vtisnemo družnemu življenju pečat slovenske narodnosti, kakor se je s čitavnicami in drugimi družbami tako lepo začelo, in da, — navzemaje se zlasti iz hrvaško-srbskega pa českega *) slovstva in drugih prave slovanske naravi in vednosti, — množimo lastno literaturo in po narodu širimo znanje.

V Celji 1. jan. = Ni kmali kaka reč iz Celja toliko govorenja in pisarije napravila, kakor „Novicam“ že znano vprašanje zastran naše glavne šole. — Po ukazu c. kr. namestnije ste se celjska in brežka srenji imele izreči, kako da naj po njunih željah bode celjska glavna šola vravnana, in to se je zgodilo v sejah 6. in 9. decembra. — V seji mestnega odbora je odbornik Stuhec, c. kr. svetovavec pri okrožni sodnii, najpoprej ravno tako jasno kakor temeljito dokazal, da vsi odborovi sklepi zastran vloge do državnega ministerstva v glasoviti seji 27. oktobra, pri kateri on ni bil pričujoč, so popolnoma neveljavni — „null und nichtig“ — in potem je, želeč, rešiti, kar se pri tukajšnih okoliščinah rešiti dá, nasvetoval, da naj si odbor prisvoji pravila, ktere je šolski svetovavec dr. Močnik v seji 4. novembra razložil; njegov nasvèt je bil sprejet. — Predlog, ki ga je vrli dr. Kočevar iz stališča ravnopravnosti in le zavolj doslednosti storil — da ne bo sprejet, je sam dobro vedil — pa je bil: da se imajo slovenski otroci na podlagi slovenskega jezika nemški jezik, nemški otroci pa ravno tako na podlagi nemškega jezika

*) In tu ne morem zdržati se, da ne bi premožnejšim Slovincem in čitavnicam živo priporočil izmed drugih književnih del v Pragi izdajanega českega Slovnika Naučnega (Conversations-Lexikon), ki je doslej že došel do srede črke M (v 84 snopičih po 36 kr.), ker ta knjiga obsega toliko bogastvo slovanskega znanja ter ni nadjati se, da bi kateri drugi slovanski narod kmalu učakal tako ogromnega in težavnega dela, kteremu je le slavna Praga kos. Tudi ni potreba spominjati, da je nemški ali pa slovanski „Conversations-Lexikon“ vse drugega kaj. Pis.